

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єщенко П., Арсєнко А. Відновлення соціально–економічного розвитку – пріоритет номер один у світі та в Україні // *Економіка України*, 2012, №1. – С.36–50.
2. *Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки. Послання Президента України до Верховної Ради України // Урядовий кур'єр*, 2002, 4 червня.
3. *Статистичний щорічник України за 2010 рік.* – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011.
4. *Економіка України за січень 2012 року // Урядовий кур'єр*, 2012, 1 березня.
5. Веклич О., Шлапак М. «Економічна ціна» економічного зростання України // *Економіка України*, 2012, №1. – С.51–68.
6. *Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2011 році» // Урядовий кур'єр*, 2011, 8 квітня.
7. Підпригора Л.А. *Державна власність у трансформаційній економіці України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.* – Київ, 2011.

УДК [811.111+811.161.2]:373.7

Радченко З.А.

**КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ КВАНТИТАТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ
В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

В статті розглядається концептосфера *число*, яка задається безпосередньо числительними серед фразеологізмів різних системних мов. Акцентуація в дослідженні робиться на розгляд периферії, що включає числа від 1 до 3. Наявність явлених конвергенції та дивергенції стосовно аксіологічної оцінки квантитативного компонента серед фразеологізмів англійської та української мов свідчить про особливості сприйняття та використання чисел представниками різних етнокультур.

Актуальність вивчення когнітивних особливостей фразеологізмів із квантитативним компонентом (надалі – ФКВК) серед англійської та української мов зумовлена тим, що до теперішнього часу відсутні будь-які студії щодо зазначеного вище компонента в когнітивному аспекті.

Мета статті полягає у здійсненні когнітивного аналізу ФКВК різних системних мов, де периферія фразеологізмів із числівниками від 1 до 3 характеризується різною аксіологічною забарвленістю.

Дослідження ФКВК англійської та української мов зумовлює виконання таких **завдань**:

- розглянути негативно та позитивно забарвлені аксіологічні значення в межах периферії концептосфери *число* із зазначенням чисел від 1 до 3;
- віднайти специфічні особливості у аксіологічній оцінці чисел від 1 до 3 серед ФКВК.

Екстенціонал зібраного матеріалу становить *5060 од.* (тобто 2530 ФКВК англійської та 2530 ФКВК української мов). Підбір та подальша класифікація ФКВК здійснювались шляхом суцільної вибірки із лексикографічних джерел вітчизняного та іноземного походження.

Вивчення периферії, що містить числа від 1 до 3, серед ФКВК аргументується тим, для індоєвропейської мови характерна десятична система підрахунку [1, с.846-848]. Водночас, більшість мов, на думку В.В. Іванова, характеризується наявністю таких "базисних числівників", як "2 або 3, 4 або 5" [3, с.4]. Саме ж число виступає мірою речей та вказує на зв'язок явищ, де "мова є неминуче пов'язаною з числом у розвитку людського мислення" [6, с.10]. Факт існування та використання людством квантитативного компонента (числівника або квантифікатора) серед фразеологізмів різних системних мов є яскравим підтвердженням щодо невід'ємності існування універсальної та взаємодоповнюючої тріади *мислення – мова – культура*.

ONE / ОДИН і т. ін.

Вивчення негативного оцінного компонента серед фразеологізмів свого часу знайшло відображення у науковій праці І.В. Фадєєвої [5]. Дослідниця Й. Дапчева, переконуючи у домінуванні саме негативної експресивності серед фразеологізмів, зазначає, що таке явище "є доказом схильності людини зупиняти свою увагу переважно на недосконалому" [2, с.176].

Вживання числівника *оде / одно, одного* у негативно забарвленому значенні '**одичність**' підтверджується існуванням таких ФКВК: *The mouse that has but one hole is quickly taken.* – Do not be dependent on one thing alone, or on a single possible course of action, but have other options in reserve [FFDP, с.165-166]; *Як дитя одно* – на голіві воно [УКВППЗ, с.160]; *Юрка одного впустили, а вся хата загорілася* [УКВППЗ, с.159].

'**Першість**' когось / чогось серед ФКВК може розцінюватись як щось погане й шкідливе. Задля ілюстрації наведемо такі фразеологізми порівнюваних мов: *Judge not on men and things at first sight.* – Не суди про людей і про речі з першого погляду [АУФС, с.562] та *Never judge by first impressions.* – Ніколи не треба судити за першим враженням [ААПП, с.233]; *Першого торгу не кидайся* [УКВППЗ, с.123].

Серед ФКВК англійської та української мов зафіксовано тяжіння числівників *оде* та *першої* до позначення '**унікальності**', що може витлумачуватись як добра нагода, а, отже, вживатись у позитивному значенні. Так, серед англійських ФКВК *once-in-a-lifetime chance – a chance that will never occur again in one's lifetime* [NTC's AID, с.241] та *You're only young once.* – Young people should take the opportunity to do all the things they will be unable to do when they're older [FFDP, с.274-275] числівник *оде* використовується задля позначення шансовості. Водночас, підкреслення першості у ФКВК англійської мови не *першої молодості* – (жарт.) *не дуже молодий, в літах* [ФСМ, с.503] підкреслює позитивний бік молодого віку.

Варто зазначити, що числівники **одне, один** у порівнянні із числівниками **двох, трьох** серед ФКВК української мови вживаються із значенням **'кращості'**: **Одне сьогодні краще двох завтра** [УКВППЗ, с.199]; **Один зараз краще трьох потім** [УКВППЗ, с.199]. Отже, числівникам **одне, один** характерне вживання у позитивно забарвлених твердженнях.

TWO / ДВА і т. ін.

Оскільки число 2 позначає "конфлікт, протиполог або протиставлення" [4, с.576], доречним вбачається розглянути такі два ФКВК: 1) *a donkey (або an ass, Buridan's ass) between two bundles of hay* – буриданів осел (про людину, яка не може вибрати з двох речей одну) [французькому філософу XIVст. Буридану приписують оповідання про осла, який здох від голоду, тому що не міг зробити вибір між двома однаковими оберемками сіна] [АУФС, с.280]; 2) *between two fires* (або *between the devil and the blue (або deer) sea*) – у скрутному чи безвихідному становищі; ≈ між молотом і ковадлом [САИ, с.32; УАПП, с.21]. Другий фразеологізм, на відміну від першого, змальовує більш напружену ситуацію, що імпліцитно, завдяки лексемі *fires*, межує із загрозою зазнати тілесної шкоди. В обох випадках вбачається ситуація **'проблеми вибору'** між двома порівняно рівноцінними одиницями (*two bundles of hay* та *two fires*).

Числівники **два** і **двох** можуть вживатись у значенні **'небезпеки'**: **В танці два кінці: або сам упадеш, або тебе втрутять – а все наб'ється** [УКВППЗ, с.177] та **поміж двох вогнів – у такому скрутному становищі, коли небезпека загрожує з обох боків** [ФСУМ, с.140].

Серед ФКВК української мови числівники **друга** та **друге** характеризуються можливістю вживатись у такому позитивно забарвленому значенні, як **'новий етап'**: **друга молодість – 1) (жарт.) приплив нових сил, творче піднесення у людини поважного віку; 2) (перен.) новий період розквіту чого-небудь** [ФСУМ, с.270]; **друге дихання – новий приплив, поява нових можливостей у досягненні чого-небудь** [ФСУМ, с.239].

THREE / ТРИ і т. ін.

Вживання числівників **three** та **threes** серед фразеологізмів англійської мови здійснюється в таких негативно забарвлених значеннях, як: **'безлад, хаос'** – *three-ring circus – a situation of complete confusion* [AHD1, с.426]; **'спричинення збитків'** – *Three moves are as bad as a fire. – The loss, damage, and stress involved in moving house three times is equivalent to that caused by a fire* [FFDP, с.166, 234]; **'нещастя'** – *three times a bridesmaid, never a bride* [FFDP, с.235]; *all bad things come in threes* [FFDP, с.3, 232]; **'другорядність, второсортність'** – *third world – underdeveloped or developing countries* [AHD1, с.425]; *the third sex – "третья стать"* (євнухи, кастрати) [АУФС, с.943].

Використання числівників **три** та **трьох** серед фразеологізмів української мови відбувається в таких негативно забарвлених значеннях: **'нещастя'** – **В нашого старости три радості: корова здохла, хата згоріла та жінка вмерла** [УНПП, с.324]; **'невизначеність'** – **заблукати в трьох соснах – заплутатися у нескладній ситуації** [ІЕУФ, с.144-145]; **заблудився між трьох дубів** [УНПП, с.238].

Числівники **three** та **три** серед фразеологізмів порівнюваних мов використовуються у таких значеннях: **'щастя'** – *all good things come in threes* [FFDP, с.233]; *the third time is the charm – according to popular superstition, success will come at the third attempt* [FFDP, с.233]; **'секрет довголіття'** – *The three doctors Diet, Quiet, and Temperance are the best physicians* [FFDP, с.234]; **'надійна опора'** – **Три друга: батько, мати та вірна жінка** [УНПП, с.120].

Беручи до уваги все викладене вище, можна зробити такі висновки:

- в межах периферії концептосфери **число** із зазначенням чисел від 1 до 3 серед ФКВК англійської та української мов негативно аксіологічне значення фіксується при вживанні числівників – **оно / одно, одного** (зادля позначення **'одиночності'**); **first / першого** (зadля позначення **'першості'**); **two** (зadля позначення **'проблеми вибору'**); **два, двох** (зadля позначення **'небезпеки'**); **three** (зadля позначення **'безладу, хаосу', 'спричинення збитків'**); **third** (зadля позначення **'другорядності, второсортності'**); **три, трьох** (зadля позначення **'невизначеності'**);

- в межах периферії концептосфери **число** із зазначенням чисел від 1 до 3 серед ФКВК англійської та української мов позитивне аксіологічне значення фіксується при вживанні числівників – **оно / першої** (зadля позначення **'унікальності'**); **друга, друге** (зadля позначення **'нового етапу'**); **three, три** (зadля позначення **'секрету довголіття', 'надійної опори'**);

- особливість аксіологічної оцінки чисел від 1 до 3 серед ФКВК порівнюваних мов полягає у – надаванні числівникам **одне, один** більш позитивної оцінки (у позначенні **'кращості'**), аніж числівникам **двох, трьох** в межах одного фразеологізма; існуванні амбівалентності щодо аксіологічної оцінки серед числівників **three, threes, third / три** (зadля позначення стану **'нещастя'** та **'щастя'**).

Перспективним у подальшому дослідженні може бути продовження наукових пошуків щодо дослідження особливостей периферії концептосфери **число** серед ФКВК із зазначенням в них чисел від 4 до 10. Не менш вагомим може стати вивчення особливостей периферій, де концептосфера задається квантифікатори типу *dozen/дюжина, half/половина, all/все, some/мало* та *lot, many, much/багато*.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гамкрелідзе Т. В. *Индоевропейский язык и индоевропейцы : Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры* : в 2 т. /Т. В. Гамкрелідзе, В. В. Иванов. – Тбилиси : Изд-во Тбилис. ун-та, 1984. – Т. 2. – 1984. – 1328 с.
2. Дапчева Й. *Фразеологизмы, обозначающие интеллектуальные свойства человека в болгарском и русском языках (семантический и лингвокультурологический аспекты)* /Й. Дапчева // *Вестник Моск. ун-та. – Серия 19. – 2006. – № 1. – С. 172–184.*
3. Иванов В. В. *Об эволюции переработки и передачи информации в сообществах людей и животных* / В. В. Иванов // *Вопросы языкознания. – 2008. – № 4. – С. 3–14.*

4. Керлот Х. Э. Словарь символов / Хуан Эдуардо Керлот. – М. : REFL-book, 1994. – 608 с.
5. Фадеева И. В. Фразеологические единицы с положительной оценкой в современном английском языке (структурно-семантические и функциональные особенности) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / И. В. Фадеева. – М., 1989. – 21 с.
6. Швачко С. А. Языковые средства выражения количества в современном английском, русском и украинском языках / Светлана Алексеевна Швачко. – К. : Вища школа, 1981. – 143 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

- ААПП** – Дубенко О. Ю. Англо-американські прислів'я та приказки : посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / Олена Юрїївна Дубенко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 416 с.
- АУФС** – Англо-український фразеологічний словник : Близько 30 000 фразеолог. виразів / [відп. ред. Л. В. Кирпич ; уклад. К. Т. Баранцев]. – [2-е вид., випр.]. – К. : Знання, КОО, 2005. – 1056 с.
- ІЕУФ** – Івченко А. О. Історія та етимологія української фразеології : Бібліографічний покажчик (1864 – 1998) / Анатолій Олександрович Івченко. – Х., 1998. – 160 с.
- САИ** – Маккей А. Словарь американских идиом : Более 8000 единиц / А. Маккей, М. Т. Ботнер, Дж. И. Гейтс. – СПб. : Лань, 1997. – 464 с.
- УАПП** – Улюблені англійські прислів'я і приказки : 500 висловів / [упоряд. Б. М. Ажнюк]. – К. : Криниця, 2001. – 80 с.
- УКВППЗ** – Усні крилаті вислови, прислів'я, приказки, загадки / [уклад. Н. В. Курганова]. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 320 с.
- УНПП** – Українські народні прислів'я та приказки / [відп. ред. М. Т. Рильський]. – К. : АН УРСР, 1955. – 447 с.
- ФСУМ** – Фразеологічний словник української мови / НАН України ; Інститут української мови / [ред. кол. Л. С. Паламарчук ; уклад. В. М. Білоноженко]. – [2-е вид.]. – К. : Наукова думка, 1999. – Кн. 1. – 1999. – 528 с. ; Кн. 2. – 1999. – с. 529-980.
- АНДИ** – Ammer Christine. The American Heritage. Dictionary of Idioms. – Boston, New York : Houghton Mifflin Company, 2003. – 473 p.
- FFDP** – The Facts on File. Dictionary of Proverbs : Meanings and Origin of More than 1, 500 Popular Sayings / Martin Manser ; associate editor, Rosalind Fergusson. – N.Y., 2002. – 440 p.
- NTC's AID** – Spears, Richard A. NTC's American Idiom Dictionary. – Illinois, U.S.A. : National Textbook Company, 1991. – 463 p.

УДК 821.161.1

Трохименко О. В.

СМІХ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО БУТЯ У ТВОРЧОСТІ М.ГОГОЛЯ

Тезисы посвящены анализу смеха как феномена человеческого бытия в творческом наследии Николая Васильевича Гоголя. Автор считает, что гоголевский смех не унижает, он светлый, но в то же время достаточно загадочный. Смех, по Гоголю, есть более значительным и глубоким феноменом человеческого бытия, чем считают люди..

Микола Васильович Гоголь (1809 – 1852) – всесвітньовідомий великий комічний автор і сатирик, класик вітчизняної літератури. Його творчість є багатогранною, загадковою, їй присвячена досить значна кількість досліджень. Однак, нас цікавить проблема сміху, яка досить гостро простежується у творчому доробку Миколи Гоголя. Що ж означає сміх? В чому сутність смішного? Яке місце і роль відіграє сміх у людському бутті? Саме на ці питання ми будемо намагатися відповідати.

Проблема смішного, комічного цікавила філософів ще з часів Аристотеля, і завжди буде цікавити людину. Як зазначає Л. Карасєв: „У роботі «Поетика» Аристотель говорить, що „смішне – є деякою помилкою та неподобством, що нікому не заподіє страждання і ні для кого не є згубним” [Див.: 5]. „...смішне – лише частина потворного, – говорив Аристотель. І це точно так і є. Ось, наприклад, Городничий – хапуга і хам, але не нелюд, не звір, при бажанні в ньому можна знайти немало людського... А Хлестаков, звичайно, негідник, але ж і він не позбавлений талантів – ось хоча б таланту натхненної брехні... Ми можемо навіть помилуватися Хлестаковим і поспівчувати Городничому. Але за однієї умови: що вони все ж таки гірше нас. Тобто при умові, що самі ми не хамами і не негідниками. Адже чого-чого, а цього в нас немає...” [4, с. 194]. Неодноразово Гоголь стверджував, що Хлестакова писав, безпосередньо, з себе.